

Lect. univ. dr. Cristina Anca Păiușescu

*ELEMENTE GENERALE
DE DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC*

Lect. univ. dr. Cristina Anca Păiușescu

**ELEMENTE GENERALE
DE
DREPT INTERNAȚIONAL
PUBLIC**

Copyright © 2015, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PĂIUȘESCU, CRISTINA ANCA

Elemente generale de drept internațional public /

Cristina Anca Păiușescu. - București : Pro Universitaria, 2015

Bibliogr.

ISBN 978-606-26-0268-0

341.1/.8

Capitolul 1

Considerații generale privind dreptul internațional public și societatea internațională

Dreptul internațional public constituie un ansamblu de norme juridice care guvernează raporturile care se stabilesc în cadrul societății internaționale. Ansamblul statelor și al altor entități angajate în raporturi pe plan internațional (organizațiile internaționale guvernamentale etc.), guvernate de normele dreptului internațional public, formează societatea sau comunitatea internațională. Procesul de constituire și de aplicare a normelor dreptului internațional public în cadrul comunității internaționale reprezintă ordinea juridică internațională.

Conceptul dreptului internațional public contemporan poate fi exprimat prin „totalitatea normelor juridice, create de către state pe baza acordului de voință, exprimate în forme juridice specifice (tratate, cutuma), pentru a reglementa relațiile dintre ele privind pacea, securitatea și cooperarea internațională, norme a căror aplicare este realizată prin respectarea de bună voie, iar în caz de necesitate, prin sancțiunea individuală sau colectivă a statelor”¹. Din această definiție rezultă că obiectul dreptului Internațional public îl constituie reglementarea raporturilor dintre state, precum și între acestea și alte subiecte de drept internațional (organizații interguvernamentale etc.) și stabilirea competențelor, a drepturilor și obligațiilor subiectelor dreptului internațional public în relațiile internaționale.

De precizat este și faptul că dreptul internațional public nu reprezintă o categorie statică, abstractă. Orice modificare care intervine în societatea internațională se reflectă în prevederile sale, dreptul internațional public fiind și un instrument al politicii internaționale, iar modificările intervenite în doctrinele și ideologiile internaționale, pe parcursul evoluției relațiilor internaționale, se regăsesc și în documentele internaționale adoptate la o anumită dată.

În comunitatea internațională contemporană asistăm la un fenomen de disociere, manifestat în tendința de dezagregare a federațiilor de state, în centrul și estul Europei (fosta Iugoslavie, fosta U.R.S.S), urmat de formarea unor state independente (Serbia, Slovenia, Croația, Macedonia, Bosnia-Herțegovina, Ucraina, mai nou Kosovo) sau a unor alte forme de comunitate confederative (C.S.I). Pe de altă parte, în vestul Europei, statele bazate pe similitudini politice sau economice tind să se reunească în cadrul unor structuri organizaționale integrate, cum este Uniunea Europeană. Aceste fenomene au, în planul ordinii juridice internaționale, o serie de consecințe:

¹ Nicolae Ciachir, *Diplomația europeană în epoca modernă*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1994, p.56.

a. schimbarea configurației subiecților dreptului internațional public, prin dispariția vechilor „actori” (fedații etc.) și apariția altora (state independente, confederații, organizații guvernamentale);

b. apariția unor noi norme ale dreptului internațional public, sau de modificare a celor mai vechi, ca urmare a încheierii, în această perioadă, a unui mare număr de tratate internaționale;

c. formarea unor noi reguli cutumiare, ca rezultat al practicii recente a statelor în cadrul relațiilor internaționale²;

d. conturarea unor noi ramuri ale dreptului internațional public, concretizare a intereselor statelor față de domenii de actualitate: dreptul păcii, dreptul mediului, dreptul dezvoltării, dreptul spațial, dreptul internațional al drepturilor omului etc.

Secțiunea a 1-a

Caracteristici ale dreptului internațional public

În societatea internațională, poziția statelor este cea de egalitate juridică. Inegalitățile care apar în mod firesc între state nu determină, din punct de vedere al dreptului internațional public, relații de subordonare între state, fiecare dintre ele beneficiind de atributul de stat suveran și egal în drepturi cu celelalte. De aici, teza ca dreptul internațional public este un drept de coordonare și nu un drept de subordonare, cum este dreptul intern al statelor. Cu alte cuvinte, în societatea internațională nu există o ierarhie care să situeze un stat deasupra altora, ele fiind considerate – din punct de vedere juridic – egale în drepturi.

Din raportarea dreptului internațional public la dreptul intern al statelor, rezultă anumite particularități ale dreptului internațional public:

a) Sub aspectul modului de elaborare a normelor, în societatea internațională nu există un for legislativ unic, similar parlamentului din dreptul intern, și supraordonat statelor, care să elaboreze o legislație internațională. Statele sunt cele care creează normele internaționale, prin acordul lor de voință, exprimat în mod liber și concretizat în tratate și cutumă și tot statele sunt și destinatarele acestor norme. Statele accepta să își conformeze comportamentul lor pe plan extern, în funcție de normele dreptului internațional public.

b) În societatea internațională nu există organe executive, asemănătoare guvernului, care să asigure aplicarea normelor dreptului internațional public în raporturile dintre subiectele acestuia. Aceasta atribuție revine tot statelor.

c) În comunitatea internațională, nu există organe judecătorești cu competență generală și obligatorie, care să intervină din oficiu instituind sancțiuni, atunci când normele de drept nu sunt respectate. Aceasta nu înseamnă ca nu ar

² Raluca Miga Beșteliu, *Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public*, Editura All, București, 2003;

exista organisme internaționale cu funcții jurisdicționale, competența acestora fiind condiționată de exprimarea acordului expres al statelor aflate în cauza. Spre exemplu, pentru ca un stat să poată figura în calitate de parte în fața Curții Internaționale de Justiție, este necesar consimțământul acestuia. În alte cazuri, pentru ca un stat să poată fi tras la răspundere în fața unei instanțe jurisdicționale, acesta trebuie să fie parte la tratatul care a instituit acea instanță (Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Curtea Europeană de Justiție).

d) Normele dreptului internațional public nu prevăd în mod expres sancțiuni pentru cazul nerespectării lor, spre deosebire de dreptul intern al statelor, ceea ce nu înseamnă că aceste norme ar fi facultative. Dar, întrucât statele sunt cele care creează normele internaționale, prin tratate sau cutumă, se prezumă buna-credință a acestora în a le respecta. Deci, respectarea normelor dreptului internațional public nu se bazează în principiu pe constrângere, deși aceasta nu este exclusă în anumite cazuri.

Secțiunea a 2-a **Delimitarea unor concepte**

Drept internațional public. În accepțiunea sa cea mai largă, dreptul internațional public reprezintă ansamblul de norme juridice care reglementează raporturile ce se stabilesc în cadrul societății internaționale.

Societatea internațională este formată, în primul rând, din state, purtătoare de suveranitate, cărora li se alătură organizațiile interguvernamentale, ca și anumite entități nestatale, cum ar fi popoarele sau mișcările de eliberare națională, societățile transnaționale ori diferite organizații internaționale neguvernamentale.

Relații internaționale. Sub incidența dreptului internațional public cad doar relațiile dintre state și dintre acestea și celelalte entități componente ale societății internaționale.

Normă și ordine juridică. Nici o categorie de raporturi sociale nu poate exista în afara unui sistem de norme care să guverneze raporturile dintre entitățile componente ale respectivelor grupuri de raporturi. *Ordinea juridică* este definită ca ansamblul regulilor de drept, constituite într-un sistem, ce guvernează societatea, la un moment dat.

Ordinea juridică internațională este constituită din ansamblul de norme juridice care guvernează funcționarea societății internaționale într-o anumită etapă istorică.

Secțiunea a 3-a

Trăsăturile specifice ale dreptului internațional public

Elaborarea normelor. Funcțiunea legislativă nu este exercitată de o instituție cu puteri legislative, distinctă și superioară statelor. Acestea sunt, în același timp, autoarele și subiectele destinate ale normei de drept.

Aplicarea normelor. Structurile în cadrul cărora se elaborează normele dreptului internațional sunt, de multe ori, și cele care au atribuții de a urmări aplicarea acestora.

Controlul respectării normelor. Si în dreptul internațional există posibilitatea de a se recurge la anumite organisme cu atribuții de tip jurisdicțional, dar funcționarea acestora este marcată de o serie de trăsături specifice, dintre care cea mai importantă constă tocmai în caracterul lor **facultativ**.

Specificul sancțiunilor. Caracterul obligatoriu al normelor de drept internațional rezidă în hotărârea autorilor lor, dintre care în prim plan se situează statele, de a le atribui forță obligatorie și de a le respecta.

Încadrarea dreptului internațional în conceptul general de „drept”. Ceea ce deosebește în general dreptul internațional de dreptul intern sunt doar modalitățile prin care acesta se realizează și este adus la îndeplinire.

Secțiunea a 4-a

Natura consensuală a dreptului internațional

Temeiul caracterului obligatoriu al normelor. Forța obligatorie a dreptului internațional se întemeiază pe **acordul de voință al statelor**.

Limitele acordului de voință al statelor³. Deși domeniile supuse reglementării dreptului internațional s-au multiplicat continuu, se păstrează totuși anumite „zone” în care, prin dreptul internațional, se acordă statelor o largă libertate de acțiune. Acestea, considerate ca aparținând **competenței naționale esențiale** a fiecărui stat, se referă, în principal, la: stabilirea formei de stat, organizarea politică internă, organizarea administrativ-teritorială, apărarea și securitatea națională⁴.

Modalitățile de configurare a acordului de voință al statelor⁵. Realizarea acordului de voință al statelor asupra diverselor norme de drept internațional este un proces complex. Acordul nu se obține automat, prin declanșarea anumitor proceduri. În procesul de elaborare a unei norme de drept internațional, este evident că statele mai puternice vor încerca să orienteze acest proces în direcția

³ Raluca Miga-Beșteliu, *Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public*, Editura All, București, 2003, p.12;

⁴ Ibidem;

⁵ Ibidem;

convenabilă intereselor lor. Odată cu dezvoltarea societății internaționale și a interdependențelor multiple dintre state, se înregistrează și **existența unor interese sau a unor valori comune** întregii comunități internaționale, a căror promovare și aplicare nu se puteau înfăptui decât prin intermediul unor reguli de drept. În aceste condiții, dreptul internațional nu mai apare ca o transpunere automată, în plan normativ, a anumitor hegemonii din relațiile internaționale, ci reflectă, mai degrabă, pe de o parte, **interesele comune** care unesc subiectele societății internaționale **cât și**, pe de altă parte, **contradicțiile și antagonismele** care se manifestă în ansamblul societății internaționale la un moment dat.⁶

Secțiunea a 5-a **Curtoazia internațională și morală**

În raporturile dintre state se aplică și o serie de alte reguli decât cele care au caracter juridic, cum sunt anumite reguli de curtoazie, unele izvorâte din necesitățile practice sau care semnifică bunăvoință, ori prin care se dorește să se transmită anumite bune intenții, simpatie, solidaritate etc. Ele nu au însă valoarea obligatorie a normelor de drept internațional, în sensul că **ignorarea lor nu atrage răspunderea internațională a statului respectiv**⁷.

În raporturile dintre state sunt uneori evocate norme generale de morală, sau de morală internațională, în special.

Secțiunea a 6-a **Raportul dintre dreptul internațional și dreptul intern**

Dreptul internațional public, pe de o parte, și dreptul intern, pe de altă parte, ca ramuri distincte de drept, cunosc întinse zone de întrepătrundere. Aceste întrepătrunderi între cele două sisteme au ridicat problema raportului dintre ele, în sensul de a se stabili dacă și care dintre aceste sisteme are, eventual, ascendență asupra celuilalt. În decursul timpului, în doctrina dreptului internațional⁸ s-au cristalizat, în legătură cu acest raport, mai multe curente de gândire:

Dualismul - dreptul intern și dreptul internațional ar reprezenta două sisteme juridice distincte, care acționează pe planuri diferite, cu domenii diferite de

⁶ Ibidem;

⁷ Idem, p.18;

⁸ A se vedea Valentin Constantin, *Drept internațional*, Editura Universul juridic, București, 2010, p. 76-95. Cu privire la o anumită ascendență a dreptului internațional asupra dreptului intern, ca o tendință a ultimelor decenii, vezi, de exemplu, *Raluca Miga Beșteliu, Aurel Ciobanu Dordea, Tendințe noi în raportul dintre dreptul internațional și dreptul intern*, Revista Română de Drept Public, nr. 1/1995.

aplicare și fără comunicare între ele, având izvoare distincte și destinatari deosebiți: indivizii în dreptul intern și statele în dreptul internațional.

Monismul - consideră dreptul ca pe o **structură unitară**, compusă din norme obligatorii, indiferent dacă acestea sunt adresate indivizilor, statelor sau altor entități asimilate acestora.

Abordare pragmatică actuală. Desfășurarea ansamblului relațiilor internaționale în decursul timpului îndreptățește constatarea că nici una din aceste concepții nu a fost confirmată, în mod absolut, de practică. Se propune o analiza a diverselor dispoziții din constituțiile sau din alte legi interne ale statelor, ca și din practica instanțelor, pentru a se determina, **în fiecare situație concretă**, dacă și în ce măsură prevalează un sistem asupra celuilalt.

Secțiunea a 8-a

Evoluția dreptului internațional public

Elemente de drept internațional, precum tratatele internaționale, se constată încă în antichitate. Imperiul roman a influențat dezvoltarea instituției tratatelor internaționale, prin practica sa de a încheia tratate cu alte popoare.

În Evul Mediu se dezvoltă practica tratatelor internaționale, folosirea arbitrajului și se stabilesc unele reguli referitoare la purtarea războaielor. În Europa, în secolul al XV-lea, apar primele misiuni diplomatice permanente, create de către Veneția. O dată cu formarea statelor moderne, în secolul XVI, se conturează dreptul internațional „clasic”, ca drept interstatal, expresie a suveranității statelor. Totodată, el se dezvoltă ca un drept al războiului și al păcii⁹.

Revoluțiile democratice din Anglia, Franța și Statele Unite au contribuit la promovarea unor principii de drept internațional cum sunt: principiul suveranității statelor, al integrității lor teritoriale, sau al neamestecului în afacerile altui stat. Secolul al XIX-lea a fost epoca apariției tratatelor multilaterale, a primelor organizații internaționale guvernamentale (Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor, din 1865 și Uniunea Poștală Universală, din 1875) și a numeroase congrese și conferințe internaționale.

În secolul XX o importanță deosebită pentru evoluția dreptului internațional public au avut cele două organizații internaționale: *Societatea Națiunilor* (creată în 1919)¹⁰ și *Organizația Națiunilor Unite* (creată în 1945). De asemenea, Pactul Briand-Kellog¹¹, încheiat în anul 1928, marchează un moment hotărâtor pentru evoluția dreptului internațional public, ca un drept al păcii.

⁹ Dumitru Mazilu, *Tratat de drept internațional public*, Editura Lumina Lex, București, 2009, vol. II, p. 34.

¹⁰ Ibidem, p. 65-71.

¹¹ Ibidem, p. 72-77.

După cel de-al doilea război mondial, în Comunitatea internațională au loc mai multe procese (lichidarea colonialismului sau revoluția tehnico-științifică) cu implicații importante asupra dezvoltării dreptului internațional public.

În actuala Comunitate internațională, organizațiile internaționale interguvernamentale sunt mult mai numeroase decât statele. Organizațiile internaționale participă, în mod activ, la soluționarea problemelor care se ivesc în relațiile internaționale și contribuie, în anumite limite, la dezvoltarea și codificarea dreptului internațional public, fapt atestat și de activitatea Comisiei de Drept Internațional a Organizației Națiunilor Unite.

În prezent, dreptul internațional public este chemat să reglementeze domenii noi ale activității umane, cum sunt folosirea energiei nucleare în scopuri pașnice, activitatea spațială, protecția mediului înconjurător, sau explorarea și folosirea resurselor naturale ale spațiilor submarine, din zona internațională. Ca urmare a acestui fapt, dreptul internațional public s-a îmbogățit cu noi principii și norme, cu noi instituții ale sale. În cadrul său au apărut noi domenii (ramuri) cum sunt: dreptul internațional al energiei nucleare, dreptul internațional spațial, dreptul internațional al mediului înconjurător. De asemenea, s-a accentuat caracterul dreptului internațional public ca *drept al păcii*, ceea ce și-a găsit expresia în instituția dreptului popoarelor și a statelor la pace.

Dreptul la pace al statelor și popoarelor este un drept fundamental și imperativ. Realizarea lui în practica relațiilor internaționale presupune, în special, încetarea cursei înarmărilor și educarea oamenilor în spiritul păcii, toleranței și respectului reciproc, al colaborării și solidarității umane. Adunarea Generală a O.N. U. a adoptat, în anul 1978, „*Declarația asupra pregătirii omenirii să trăiască în pace*”.

Actualul drept internațional public are un profund caracter umanitar, ca urmare a dezvoltării normelor și instituțiilor sale referitoare la persoana fizică, în special s-au dezvoltat normele sale privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului, eliminarea diferitelor discriminări între oameni, garantarea drepturilor minorităților, precum și cele privind condamnarea colonialismului, a terorismului, genocidului, a luării de ostateci.

Dreptul internațional public are un pronunțat caracter de universalitate și de unitate. El este obligatoriu pentru toate subiectele sale, în condiții de egalitate, se aplică tuturor raporturilor dintre aceste subiecte, indiferent de situarea lor geografică și de activitățile desfășurate de ele având implicații internaționale. Unitatea și obligativitatea dreptului internațional general este condiția primordială a existenței ordinii juridice internaționale.

Un aspect mai recent al dezvoltării dreptului internațional public este accentuarea tendințelor regionaliste, cu privire la aplicarea și interpretarea lui. El se datorează apariției a numeroase organizații internaționale regionale. În cadrul acestor organizații au fost încheiate tratate internaționale, prin care se aplică și se dezvoltă unele norme ale dreptului internațional general.